

18.33x25.43	1/3	46	עמוד	מקום בעולם	30/06/2020	73926718-3
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציורו - 80790						

כאילו זה היה אתמול **דוד גולדשמי**

תל אביב, יא חביבי תל אביב

עקיבא אריה ויס חלם על רחובות נקיים, מים זורמים וצלילים של עברית באוויר. כך הוקמה העיר העברית הראשונה

חזרתי הביתה ללודז' והודעתי לאשתי שאנחנו עולים לארץ כדי להקים עיר עברית חדשה. התחלתי לחסל את עסקי ולמכור את רכושי וכן לאסוף מידע על בניין ערים חדשות. אחר כך שוב הייתה אשתי חוה בהיריון מתקדם, ושוב התעכבנו קצת עד שנולד הרצל הקטן והסתיימה שנת הלימודים בבתי הספר, וזכינו סוף-סוף לעלות ארצה עם ששת ילדינו.

האונייה שלנו נעצרה במרחק מה מן החוף, שרשרות העוגן המורד שקשקו, ומייד יצאו מן הנמל עשרות סירות דייגים. הן סבבו אותנו, והדייגים החלו להתקוטט ביניהם מי יוריד את העולים והנוסעים מהאונייה אל סירות ויוביל אותם אל הנמל. הצרורות והארגזים שלנו הושלכו אל מעבר למעקה אל אחת הסירות, הילדים הונפו אליה בידיים גברניות, והדייגים החלו לחתור.

כאשר עלינו על הרציף נראתה העיר יפו קסומה הרבה פחות מקרוב. גלי אשפה נערמו בכל עבר, והביוב זרם ברחובות. שטר כסף שהחלקתי אל ידו של הד"ר טורקי עשה את עבודתו נאמנה, ואנחנו שוחררנו לנפשנו. לא לחינם זכתה האימפריה העות'מאנית בכינוי 'אימפריית הבקשיש' – שוחד. מחוץ לנמל עצרתי דיליז'נס, עגלת נוסעים, והוא לקח אותנו בנסיעה קצרה למלון קמיניץ ברחוב בוסטרס (כיום רחוב דוד רזיאל, ד"ג), המקום שהתארחו בו כל העולים והתיירים היהודים שהגיעו ליפו.

בעודנו סועדים ארוחת בוקר חמה הופיע ידידי הטוב מאיר דיזנגוף, שהכרתי מעבודתנו המשותפת בחברת 'גאולה', וסיפר שהצליח להשיג דירה בעבורנו ממש מול ביתו ברחוב אבו אל-ג'אבין, בשולי

בנושאים ציבוריים. כאשר יצא לאור הספר 'אלטנוילנד' (ארץ ישנה-חדשה) של המנהיג הציוני ד"ר תיאודור הרצל, בלעתי אותו בתוך כמה ימים. הוקסמתי מהחזון שלו, והוא השפיע עליי מאוד.

נסעתי למינסק בשנת תרס"ב כדי להשתתף בוועידה הציונית המפורסמת וניהלתי את חברת 'גאולה' לרכישת אדמות בארץ ישראל. בקיץ שנת תרס"ד ביקשתי מאשתי היקרה לטפל בעסק עד שאחזור, ונסעתי לביקור בארץ ישראל. האונייה שהפלגתי בה חתנה לזמן מה במלם ביירות, וכשרדתי לטייל בחוף פגשתי יהודים והם סיפרו לי בבכי מר כי הרצל נפטר בפתאומיות בווינה והוא

בן 44 שנים. ההלם היה בלתי נתפס, מסך שחור ירד על עיני וחבטה עזה טלטלה את כל גופי. רק אחר כך התברר שלמשמע הבשורה הנוראה התעלפתי וצנחתי ארצה.

כשהתעוררתי מעלפוני הלמה בי ההכרה כי הרצל אומנם מת, אך רוחו חיה. מעתה הרעיון הציוני תלוי רק בנו, אמרתי, וחזרתי לאונייה במשנה מרץ. כשהגעתי לנמל יפו ראיתי שם המון פועלים מובטלים שעלו לארץ ולא מצאו בה עבודה, וכעת המתין לאונייה הבאה שתיקח אותם בחזרה לאירופה. ליבי התכווץ מצער. מה עושים? במהלך הימים נפגשתי עם מנהיגי היישוב העברי הקטנטן, ובלילות ישבתי וכתבתי סיכומים ותוכניות. באתי לכלל מסקנה חד-משמעית: אם אנחנו רוצים לחדש את נעוריה של ארץ ישראל, אנו מוכרחים לבנות בה ערים ולפתח מסחר ותעשייה, ולא להסתפק בירושלים וביפו.

י"ב בתמוז תרס"ו. כל הלילה לא עצמנו עין עד שעלה השחר. האונייה היטלטלה בעדינות, וריח המלח, שכבר כמעט התרגלנו אליו, עלה באפנו. קרני השמש בקעו היישר אל עינינו המסנוורות כאשר הצטופפנו על הסיפון והבטנו מזרחה, וקו החוף הלך ונעשה ברור יותר ויותר מבין ערפילי הבוקר. נישאת על גלים נוחים פילסה לה האונייה את דרכה אל החוף, והעיר יפו, יפה כמו בחלום, הלכה ונגלתה לעינינו המשתאות. חוה-שרה החזיקה בידיה את הרצל בן השלושה חודשים, וחמשת הילדים האחרים סביבה. האם באמת כך מתגשם לו החלום?

נולדתי בשנת תרכ"ט בעיר גרודנו שברוסיה הלבנה לאבי ר' יוסף חיים הכהן ויס, צורף אומן, ולאימי סימה בת ר' רפאל הלוי, מנכבדי העיר סלונים. סבא שלי, רבי שמואל 'הקטן' ויס, עלה לארץ הרבה לפני שנולדתי ושימש הרב הראשי בצפת והגליל, ומנוחתו בהר הזיתים. גדלתי בעיר הגדולה לודז', שאליה עברנו כאשר הוזמן אבי לנהל שם בית מלאכה לכלי כסף וזהב. אהבתי להסתכל בעבודת הפועלים והתמקצעתי במלאכת הצורפות. התמחיתי באבנים סובות, אבל התחביב שלי היה אחר: עוד בנערוטי קניתי לי כלי שרטוט ולמדתי כיצד מתכננים בניינים ומכינים תוכנית אדריכלית.

אבי נפטר כאשר הייתי בסך הכול בן 17, ועול פרנסת המשפחה הוטל על כתפי. ניהלתי היטב את בית המלאכה ואף פתחתי חנות, ובן 24 נשאתי לאישה את יקירתי חוה-שרה ונשאבתי יותר ויותר לעסוק

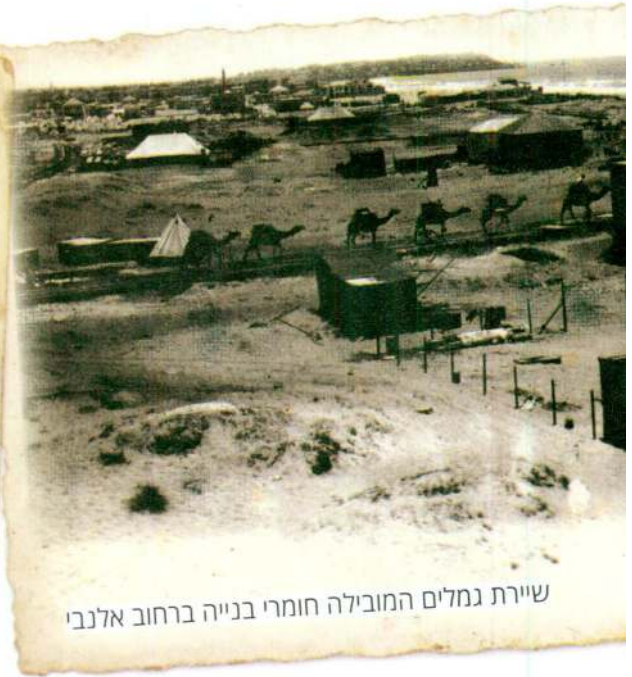

18.15x25.1	2/3	עמוד 47	מקום בעולם	30/06/2020	73926719-4
בנימין זאב הרצל - בהקשר לצינו - 80790					

goldos2000@gmail.com

הנרלת המגרשים לאחוזה בית בעת יסודה

שיירת גמלים המובילה חומרי בנייה ברחוב אלנבי

**כשהגעתי לנמל יפו
ראיתי שם המון פועלים
מובטלים שעלו לארץ
ולא מצאו בה עבודה,
וכעת המתינו לאונייה
הבאה שתיקח אותם
בחזרה לאירופה. ליבי
התכווץ מצער**

**ארגנתי פלוגה של
מריצנים - מובילי
מריצה - החלפתי את
גלגלי העץ של המריצות
בגלגלי מתכת. חילקתי
לכל העובדים כוסית
קוניאק משובת, ויאללה,
לעבודה!**

היו בה חשמל וגם צינורות מים שיגיעו עד לבתים בתוספת מערכת ביוב מתאימה. הרחובות ישורטטו בקווים ישרים עם כבישים ומדרכות, לא נרשה צפיפות ולכלוך, לא תהיינה חנויות בעיר אלא שטחים פתוחים, וניטע בהם גינות ופרדסים. זו תהיה עיר מלאת בריאות, וידברו בה עברית לתפארת עם ישראל".

מחיאות כפיים סוערות מילאו את החלל המחנק, ולאחריהן התחילו גם הוויכוחים הסוערים והשאלות הנוקבות, אבל בסוף הערב הוחלט להקים את 'אגודת בוני הבתים'. נבחר ועד של חמישה אנשים: דב ברגר, יצחק חיותמן, יחזקאל סוכובלסקי, דוד סמילנסקי ואני עצמי יושב הראש, ורק לקראת חצות ננעל הערב בשירת 'התקוה'.

למחרת כבר פרסמתי עלון תעמולה שהעתקתי בכתב ידי בחמישה עותקים וגייסתי 66 חברים לאגודה, ששמה השתנה ל'אחוזה בית'. "כמו שהעיר ניו יורק מסמנת את השער הראשי לכניסה לאמריקה, כך עלינו לשכלל את עירנו, והיא תהיה בזמן מן הזמנים לניו יורק הארץ ישראלית", כתבתי. בהמשך ניסחנו חוזים ותקנות והתחלנו לחפש קרקע מתאימה. היו חברים שחששו מסיבוכים כספיים ורצו לרכוש מגרש קטן שהוצע למכירה ביפו ובו מקום ל-60 בתים לערך, אך אני ראיתי בחזוני עיר של ממש.

את ליבי משכה דווקא אדמת כרם ג'באלי, שטח גדול ושומם של 85 דונם המרוחק קצת מיפו, שיאפשר לנו להתרחב בעתיד. המשא ומתן לרכישת השטח היה לא פשוט וכרוך בוויכוחים אין-סופיים. סבלנו מבעיית מימון, כי הצלחנו לגייס רק מאה אלף פרנק, והאדמה שרצינו עלתה ארבע מאות אלף. לבסוף פעל ד"ר ארתור רופין,

שכונת נווה שלום. ברחוב הזה, שכונה בצחוק 'רחוב המיליונרים' עקב שכר הדירה הגבוה שנאלצו לשלם דייריו, התגוררו כמה מידידני. מייד אחרי הארוחה הלכתי עם מאיר לחתום על חוזה השכירות. 40 פרנק לשנה! הוון תועפות! מאיר אמר לי שאנחנו בני מזל, כי אין להשיג בכלל דירה פנויה באזור הזה, גם לא במחיר מופקע.

בצהריים נכנס סמילנסקי לברך אותנו על עלייתנו ארצה וסיפר לי בדרך אגב כי בדיוק הערב אמורה להתקיים פגישה חשובה במשרדי הוועד הפועל של תנועת חובבי ציון בבית נבולסי. הרגשתי שנפלה לידי הזדמנות טובה והחלטתי להגיע לפגישה ולהציג את התוכנית שלי.

זה היה ערב קיץ חם, ובמועדון ישרון הצטופפו כ-120 איש מיהודי יפו ודנו בכמה נושאים ציבוריים בעיר. בשלב מסוים ביקשתי את רשות הדיבור, עליתי על הבמה ונשאתי דברים בקול רם ובעברית: "ערב טוב לכולם. שמי עקיבא אריה ויס, וחלק מכם אולי זוכרים אותי מביקורי הקודם בארץ לפני שנתיים. ממש הבוקר זכיתי לעלות ארצה עם בני משפחתי, והייתי רוצה להציג לפניכם תוכנית נועזת וחדשנית.

"בזכות חברי הטוב מאיר דיזנגוף זכיתי ביום בוואי ארצה לשכור דירה למגורים, אבל כולכם יודעים שיש ביפו רק מעט דירות פנויות, ורובן הגדול במצב ירוד מאוד. עקב הביקוש הגבוה גובים ערביי העיר מאיתנו שכר דירה מופקע, ובכסף הזה הם בונים בתים נוספים ומשכירים גם אותם, ועושרם הולך וגדל מיום ליום.

"אני מציע לרכוש אדמה ולבנות עיר עברית! יש בידי תוכניות מפורטות כיצד נעשה זאת. זו תהיה עיר מודרנית ומרווחת,

17.99x25.43	3/3	עמוד 48	מקום בעולם	30/06/2020	73926720-6
בנימין זאב הרצל - בהקשר לצינו - 80790					

כאילו זה היה אתמול

כיכר דיזנגוף המקורית (הוקמה ב-1938)

**"אני מציע לרכוש אדמה
ולבנות עיר עברית! יש
בידי תוכניות מפורטות
כיצד נעשה זאת. זו
תהיה עיר מודרנית
ומרווחת, לא נרשה
צפיפות ולכלוך, לא
תהיינה חנויות בעיר,
אלא שטחים פתוחים,
וניטע בהם גינות
ופרדסים. זו תהיה עיר
מלאת בריאות, וידברו
בה עברית לתפארת עם
ישראל"**

את מספרי החלקות, ועל 66 צדפים אפורים כתבתי את שמות המשפחות. עמדתי על תולית עפר והקראתי את תקנות ההגדרה. לאחר מכן קראתי לילד משה פוגל, והטקס החל. הילד משה הוציא בזה אחר זה צדף לבן וצדף אפור, ואני הכרזתי איזה מגרש עלה בגורלה של כל משפחה.

אחרי הפסח פרסמתי מודעה בעיתון למציאת קבלן. נוסף על כך היה צריך לחפור באר מים, והמומחים טענו שיש צורך בשבעה קידוחי ניסיון לפחות. התייעצתי עם ערביי יפו ולמדתי מהם את שיטת חפירת הבארות כאן. חפרנו את הבאר ומצאנו מים, מילאתי את הכוס הראשונה במים שעוד לא היו צלולים כראוי, וברכתי בשאגה "שהחינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה".

סוף דבר

בתי התושבים נבנו במהירות. את ביתו שלו בנה עקיבא-אריה ויס ברחוב הרצל 2 בעבודה עברית לפי התוכנית ששרטט בעצמו ומלבנים שיוצרו במפעל עברי. בחנוכה תר"ע נולדה בת הזקונים שלו, והוא רצה מאוד לקרוא לה אחוזת בית, אבל אשתו רצתה לקרוא לה אליזבת, וכך הוחלט ששמה יהיה אחוזת בית.

בחודש שבט תר"ע כבר עמדו כל הבתים של אחוזת בית, ולפי הצעתו של מנחם שינקין נקבע שמה של העיר 'תל אביב'. העיר העברית הראשונה קמה!

ראש קק"ל, שנקבל הלוואה מכספי קק"ל להשלמת הסכום החסר.

נעת נותרה הבעיה החוקית, כי השלטון העות'מאני אסר על היהודים לרכוש אדמות. גייסנו לעזרה את הבנקאי היהודי-הולנדי יעקובוס קאן, שהיה מעשירי אירופה ומקורב לבית המלוכה ההולנדי, והוא רכש בעבורנו את האדמות על שמו. בקיץ תרס"ח קיבלנו את הקושאן על הקרקע, אבל אז היה צורך ליישר את השטח, ומהנדסים מומחים קבעו שעלות יישור השטח גבוהה משווי הקרקע.

ארגנתי פלוגה של מריצינים - מובילי מריצה - החלפתי את גלגלי העץ של המריצות בגלגלי מתכת. חילקתי לכל העובדים כוסית קוניאק משובח, ויאללה, לעבודה! בכל שעה עגולה פקדתי לעצור לכמה דקות של מנוחה, וכך התקדמה העבודה במהירות. שרטטנו את מפת אחוזת בית, ובה רחוב ראשי אחד, שייקרא רחוב הרצל, כמוכן. ארבעה רחובות קטנים חוצים אותו, ולאורכם סומנו חלקות אישיות לכל 66 המשפחות. ואז התעוררה השאלה: כיצד נקבע איזו חלקה תקבל כל משפחה?

ביום כ' בניסן, חול המועד פסח תרס"ט, נאספנו כולנו סמוך לחוף הים, במקום שאחר כך תיחפר בו באר המים שלנו (כיום עומדת שם האנדרטה למייסדי תל אביב, ד"ג). במהלך הבוקר הלכתי על שפת הים ואספתי צדפים. על 66 צדפים לבנים כתבתי בדיו